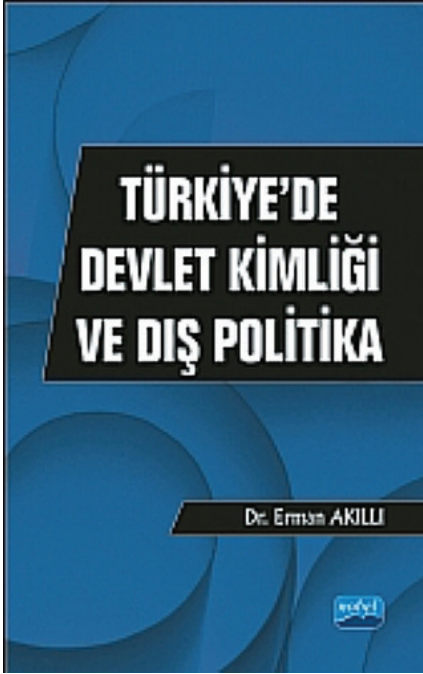

TÜRKİYE’DE DEVLET KİMLİĞİ VE DIŞ POLİTİKA

Erman AKILLI, *Türkiye’de Devlet Kimliği ve Dış Politika*, Nobel Akademik Yayın Evi, Ankara, 2013, 190s. (ISBN: 978-605-133-591-9)

Hacı Mehmet BOYRAZ¹

Çift kutuplu Soğuk Savaş dönemi, “biz” ve “diğerleri” üzerinden dış politika inşa sürecinde devletleri statükocu politikalar izlemeye sürüklemiştir. Dönem boyunca bu iki metaforun belirli kalıpları dayatmasından ötürü devletlerin dış politika inşa süreçlerine tesir etmiş ancak devlet kimliklerinin inşasına çok fazla tesir edememiştir. Ancak Soğuk Savaşın nihayetlendiği 1990’ların başından itibaren Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde İnşacı kuramın da etkisiyle bu iki metafor bu sefer devlet kimliği inşasına da tesir etmeye başlamıştır. Devletler artık statükocu Soğuk Savaş döneminin dayatmalarına nazaran yeni dönemde kendilerine belirli değer ve normlara dayanan kimlikler inşa etmeye başlamışlar ve inşa ettikleri bu

devlet kimliği ile paralellik arz eden dış politika üretmişlerdir.

Dr. Erman Akilli’nin Doktora tezinden yola çıkarak hazırladığı ve 2013 yılında yayımladığı “*Türkiye’de Devlet Kimliği ve Dış Politika*” isimli kitap, “kimlik” ve “devlet kimliği” kavramlarını teorik açılarından açıklamakla birlikte Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye’nin yeni kimlik arayışlarını ve yakın dönemde tanıştığı “yumuşak güç” olgusunu irdelemektedir. Yazarın açık bir üslupla belirttiği üzere, çalışmanın hipotezi, son dönem Türk Dış Politikasına etki

¹ Gediz Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Öğrencisi, e-posta: boyrazhacimehmet@gmail.com

eden kimlik tasavvurunun yumuşak güç enstrümanları çerperinde inşa edildiği ve bu kimlik inşası gerçekleştirilirken de herhangi bir eksen kaymasının yaşanmadığı bilakis, Türkiye'nin kendi eksenini kendi çizdiği varsayımı üzerinedir. Yani, çalışmanın temel varsayımı kimlik ve dış politika arasında organik bir bağ olduğu yönündedir. Hakeza, yine yazarın belirttiği üzere, çalışmada 2002-2013 yılları arasında dış politikaya tesir eden devlet kimliği hangi enstrümanlar ile nasıl inşa edildiği sorusuna cevap aranmıştır.

Yazarın kitabın birçok bölümünde doğrudan ve dolaylı olarak ifade ettiği gibi, Soğuk Savaş'ın nihayetlenmesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması Türkiye'yi 1990'lara kadar benimsemiş olduğu Batıcılık devlet kimliği çerperinde revizyona zorlamıştır. Zira Soğuk Savaş dönemi içerisinde Batı Bloğu ile kader birliği yapan Türkiye, Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasıyla birlikte göreceli olarak Batı dünyasında değer kaybetmiş ve bu bağlamda kurulduğu günden itibaren benimsemiş olduğu "her şeye rağmen Batı" anlayışının artık geçerliliğini yitirdiğini anlamıştır. Bunun yanı sıra, Soğuk Savaş dönemi boyunca Batı yanlısı politikalar izlemesinden ötürü devlet kimliğini bir "öteki" üzerinden inşa eden Türkiye, bu dönemin sona ermesiyle birlikte kendi içerisinde uzun süre kimlik arayışı içerisinde de olmuştur. 1991-2002 arasında iktidara gelen siyasi partilerin çeşitli ideolojileri Türkiye'nin sabit bir devlet kimliği oluşturmaya engel olmuştur. Bu dönem içerisinde Avrasyacılık, Neo-Osmanlılık ve İslamcılık gibi muhtemel devlet kimlikleri hem teorik hem de pratik olarak temellendirilemediği için başarılı olamamıştır. Ancak 2002 yılında iktidara gelen Ak Parti Hükümetinin devamlı iktidarı Türkiye'nin uzun zamandır aradığı stabil devlet kimliğinin oluşmasına ön ayak olmuştur. Bilhassa 2009 yılında Dışişleri Bakanı olan Prof. Dr. Ahmet Davutoğlu'nun akademik kimliğinin etkisiyle Türkiye, dış politika yapımında yeni enstrümanlarla tanışmıştır. Bu dönemde Harvard Üniversitesi Öğretim Üyesi Joseph Nye'in Uluslararası İlişkiler literatürüne kazandırdığı "yumuşak güç" (soft power) ya da Doç. Dr. İbrahim Kalın'ın çevirisiyle "ince güç" kavramıyla tanışan Türkiye; Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (KDK), Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) ve Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlar başta olmak üzere birçok yeni enstrüman aracılığıyla dış politika yapımında bu kavramı (yumuşak güç) teoriden pratiğe geçirmiştir.

Kitap ana ekseriyette üç bölüme ayrılmıştır. Yazar, "*Uluslararası İlişkiler Kuramları Bağlamında Kimlik-Dış Politika İlişkisi*" başlıklı ilk kısımda öncelikle "kimlik" ve "dış politika" kavramlarını etimolojik olarak ayrı ayrı ele almış, sonrasında bu kavramların epistemolojilerine değinmiştir. Aynı kısmın ilerleyen sayfalarında yazar bu sefer temel Uluslararası İlişkiler kuramları (Liberalizm,

Realizm ve İnşacılık) bağlamında kimlik mefhumu ve dış politika ilişkisini açıklamaya çalışmıştır. Yazarın kimlik olgusunun dış politika yapımına etkisini incelemesinden ötürü çalışmada İnşacı kuram tercih edilmiştir. Bu dâhilde, yazar bu kuramın öncülerinden Alexander Went’in “aktörler önce kimliklerini tanımlarlar sonra da tanımladıkları bu kimliğe göre hedef, amaç ve eylemlerini tayin ederler, daha doğru bir deyişle, ulusal çıkarlarını belirlerler.” ifadesinden yola çıkarak bu kısımda kimlik mefhumu ile dış politika eylemleri arasındaki organik bağı açıklamıştır.

“Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türk Dış Politikasında Kimlik Arayışı (1991-2003)” başlıklı ikinci kısımda 1991-2002 yılları arasında Sovyet tehdidinin olmadığı bir dünyada Türkiye’nin batılı kimliğinin hem kendi tarafından hem de Batı tarafından nasıl sorgulandığı açıklanmaktadır. Soğuk Savaş dönemi boyunca statükocu tavrını koruyan ve kendisini Batı’nın “ileri karakolu” olarak gören Türkiye, bu dönemin sona ermesiyle bu sefer yeni kimlik arayış(lar) ı içerisine girmiştir. Bu noktada yazar önce Yusuf Akçura, Ziya Gökalp ve Mehmet Akif Ersoy gibi “Türk Millet Kimliği” üzerine çalışmalarda bulunan isimlere referanslar da bulunmuş, sonrasında Soğuk Savaşın nihayetlendiği dönemi takip eden süreçte Avrasyacılık, Neo-Osmanlıcılık ve İslamcılık gibi potansiyel kimlik arayışlarını irdelemiştir.

“11 Eylül Sonrası Dönem (2003-2013)” başlıklı üçüncü kısımda ise 2003-2013 arası dönemde önceki dönemlere nazaran farklı bir devlet kimliği yapısının, özellikle yumuşak güç unsurları çerperinde inşa edilmeye gayret edildiği ortaya konulmuştur. Bu kısımda ilk olarak 11 Eylül sonrası dönemde Türk Dış Politikasının mevcut durumu incelenmiş, sonrasında ise 2002 yılında iktidara gelen Ak Parti Hükümeti ile Türk Dış Politikasındaki paradigma değişimlerine yer verilmiştir. Bu dâhilde bilhassa “Stratejik Derinlik, Ritmik Diplomasi, Sıfır Sorun, Pro-Aktif Dış Politika” gibi kavramlar çok boyutlu olarak analiz edilmiş ve devamında Türkiye’nin yumuşak güç kapasitesi örneklerle incelenmiştir.

Çalışmanın sonuç kısmında ise önceki kısımlarda derinlemesine analiz edilen Türk devlet kimliği mefhumunun değişimi özetlenmiş ve “yumuşak güç, kültürel diplomasi, kamu diplomasisi” gibi yeni enstrümanların Türk Dış Politikasına etkileri özetlenmiştir.

Özetle, “kimlik ve dış politika arasında organik bir bağ olduğu” hipoteziyle yola çıkan yazar, çalışmanın ilk kısmında etimolojik, epistemolojik ve teorik altyapıyı aktarmış; ikinci kısmında 1991-2003 arası dönemde Türkiye’nin Soğuk Savaş sonrasındaki kimlik arayışlarını incelemiş; üçüncü kısmında ise Ak Parti Hükümetinin iktidara gelmesiyle oluşturulmaya çalışılan yeni

devlet kimliği ve bu devlet kimliği paralelinde oluşturulan yeni dış politika anlayışında yumuşak güç olgusunu analiz etmiştir. Sonuç kısmında da ilk üç bölümdeki bilgileri toparlayarak yeni dönem Türk devlet kimliği ve bu kimliğin amentüsü olan dış politika anlayışını harmanlamıştır. Ayrıca, yazar çalışmanın başında vermiş olduğu hipotezi çalışma boyunca ortaya koyduğu argümanlarla doğrulamayı başarmıştır.

Kitabın olumlu eleştirileri olumsuz eleştirilerine ağır basmaktadır. Uzun süreli Doktora çalışmasının ürünü olmasından ötürü teorik yönünün belirgin olması, duru bir üslupla herkesin anlayabileceği bir dilde yazılması, geçmiş ve güncel örneklerle zenginleştirilmesi, literatürün hemen hemen tamamının taranmış olması, konuyla bağlantılı kurum ve kuruluşların yetkilileriyle röportaj yapılarak hipotezin sahadaki pratiğinin test edilmiş olması, kendi içinde tekrar etmemesi ve en önemlisi hipotezin başarıyla doğrulanması kitabın olumlu eleştirilerini oluşturmaktadır. Kitapla ilgili yapılabilecek belki tek olumsuz eleştiri ise yumuşak güç unsurlarına dair verilen örneklerin tamamının devlet kurumları olmasına rağmen Başbakanlığa bağlı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı yaklaşık 15 ülkede faaliyet gösteren 70'e yakın okulların tesirinden bahsedilmemesidir. Çalışmanın bir sonraki baskısında bu hususun göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Bu dâhilde, görülebileceği gibi birçok olumlu eleştiriye rağmen bir olumsuz eleştiri bulunması çalışmanın özenle hazırlandığının göstergesidir.

Doktora tezinin sadeleştirilmesiyle meydana gelen bu çalışma (1) Türk devlet kimliğinin temel dinamiklerini, (2) yeni dış politika yapımında “yumuşak güç” olgusunu ve (3) kimlik ve dış politika arasındaki organik bağı anlamak isteyen bilhassa Lisansüstü öğrencileri için başvuru niteliğinde bir kitap...